

TÜRK HUKUKUNDA TABİİYETİN ZİYAI

Yazan: Prof. Dr. Osman Fazıl BERKİ

Türk hukukunda tâbiyetin ziyai mevzuunda, Türk Vatandaşlığı Kanununun bu hususa dair hükümleri tetkik edilecektir. Etüdümüz, yalnız müsaadei mahsusa ile Türk tâbiyetinden çıkma ile iskata inhisar etmiyecek, aynı zamanda, toprak esasına müsteniden Türk tâbiyetinin iktisabını mümkün kılan hâllerden biri dolayısıyla tanınmış olan hıyar hakkı ile, bir Türkle evlenme suretiyle Türk tâbiyetini iktisap eden sabık ecnebi kadınların aslı tâbiyetlerine rücuu hususları incelenecektir.

Etüd, iki bölüme ayrılacaktır. Birinci bölümde, tâbiyetin ziyai sebepleri gözden geçirilecek, ikinci bölümde, ziyam tevliid edeceği hukukî hüküm ve neticeler üzerinde durulacaktır.

B ö l ü m I

Tabiiyetin Ziyai

§ 1 — Hıyarhakkı

Türk Vatandaşlığı Kanununun 4 üncü maddesi hıyarhakkına dair bir hüküm sevketmektedir. Filhakika, işbu maddeye nazaran, 1 Kânunîsâni 1929 tarihinden itibaren Türkiye'de doğan ecnebinin Türkiye'de doğan çocuğu Türk'tür. Bu gibiler Türk kanununa göre sinnirüşde vardiktan sonra 6 ay içinde ana ve babalarının tabiiyetlerini ihtiyar edebilirler. Bu takdirde haklarında 8 inci madde hükmü tatbik olunur.

Bu madde hükmünden de istihraç edileceği veçhile, Türk tâbiyetini haiz olan bir şahsın mevzuubahis hıyar hakkını istimâl edebilmesi, bir takım şartların tahakkukuna mütevakıftır.

Evvelâ - şahsın toprak esasına "jus soli" göre Türk tâbiyetini iktisap etmiş olması lâzımgelir. Onun için de, ana veya babasının Türkiyede doğmuş olması iktiza eder.

Çocuğun, ecnebi olan ana babasından her ikisinin Türkiye'de doğmuş olmaları halinde de vaziyet aynıdır. Ancak, ecnebi anası veya babası Türkiye'de doğmuş ve diğeri Türk tâbiyetinde ise, çocuk kan esasına "jus sanguinis" tevfikân Türk olduğundan hıyar hakkını kullanma selâhiyetine malik değildir.

Bundan başka, çocuğun anası veya babası ecebî tâbiyetinde olur da, diğeri tâbiyetsiz bulunursa, çocuk toprak esasına göre Türk olmakla beraber 4 üncü maddenin şümulü haricindedir. Zira, tâbiyetsiz ana veya babadan Türkiye'de doğan çocuklar, 4 üncü madde mucibince değil, 2 inci madde gereğince Türk tâbiyetini iktisap ederler.

Saniyen — Çocuğun ana veya babasının Türkiye'de doğmuş olması kâfi değildir. Çocuk da Türkiye'de doğmuş olmalıdır.

Salisen — çocuğun ana veya babasının kanunun tayin eylediği tarihten sonra Türkiye'de doğmuş olması icabeder ki, bu da, 1 ikincikânun 1929 tarihidir (1). Doğum, bu tarihten evvel vukua gelmiş ise, çocuk Türk tâbiyetinde addedilemeyeceğinden hıyar hakkını kullanma suretiyle Türk tâbiyetinin ziyai da tabiatıyla mevzu bahis olamayacaktır.

Yukarıda zikr ve izah olunan şartlar altında Türk tâbiyetini iktisap etmiş olan bir şahıs, ancak 4 üncü maddede derpiş edilen hıyar hakkını kullanarak Türk tâbiyetini kaybedebilir.

Vatandaşlık Kanunu, hıyar hakkının istimâlini bir takım şerâite tâbi kılmış bulunmaktadır. Bir kerre, opsiyon hakkını kullanacak olan şahıs, Türk tâbiyetinde olduğu cihetle, Türk Kanunlarına tevfikân ehil olmalıdır. Kanun, şahsın ehliyeti hususunda sinnirüşte vasıl olmasını âmir bir hüküm vaz ediyor. Binaenaleyh, bu hakkın istimâl edilebilmesi, ancak, şahsın 18 yaşını ikmâl etmiş olması ile mümkündür. Şahıs, evlenmekle veya hakimın hükmüyle reşid olmuş ise, 18 yaşını ikmâl etmiş olmadıkça hıyar hakkını kullanmak imkânına malik değildir.

Sonra, şahsın sinnirüşde vasıl olmuş bulunmasını da kâfi addetmemek lâzımdır. Filhakika, opsiyon hakkının, kanunun tayin ettiği müddet zarfında kullanılması mecburiyeti vardır ki, bu müddet sinnirüşde vusulden itibaren 6 aydır. Eğer şahıs, bu müddeti geçirirse 4 üncü madde hükmüne müsteniden Türk tâbiyetini kaybetmesi mevzu bahis olamaz. Bu takdirde, ileride mahiyeti izah edilecek olan müsaadei mahsusa ile Türk tâbiyetinden çıkma yoluna müracaat etmek lâzım gelecektir ki, bu suretle tâbiyetin ziyasında şahsın iradesinin izhar edilmiş olması kâfi gelmeyüp, hükümetin müsaadesinin de inzıam etmiş olması zarurîdir. Halbuki, hı-

(1) Aynı fikir: Muammer Raşit Seviğ, Devletler Hususî Hukuku, 2. Bası, İstanbul, 1947, C. I. s.50, Kemalettin Birsen, Devletler Hususî Hukuku, İstanbul, 1937, C. I. s. 207; Abdülhak Kemal Yörük, Nazari ve Amelî Devletler Hususî Hukuku İstanbul, 1937, K. I. s. 3; Şakir Berki, Türk Devletler Hususî Hukukunda aslı ve müktesep tâbiyetin umumî esasları (Ank. Huk. Fak. Der. 1950, sayı 1.2 S: 146, Aksi fikir: Mustafa Reşit Belgesay, Türk Vatandaşlığı Kanunu şerhi, İstanbul, 1929, s. 17.

yar hakkında, hakkın kullanılmasına müteâair irade beyanı hukukî bütün hüküm ve neticelerini tevliid eder.

Mevzubahis opsiyon hakkının muteber bir şekilde kullanılabilmesi için, ana babanın veya bunlardan birinin mensup olduğu devletin tabiiyetinin ihtiyar edilmiş olması iktiza eder. Yoksa hıyar hakkı, başka bir devlet tâbiyeti lehinde kullanılamaz. Bu gibilerin ihtiyar edecekleri tâbiyet, kanunun sarîh hükmünden de istidlâl olunacağı üzere, ancak hıyar hakkının kullanıldığı anda ana ve babanın haiz olduğu devlet tâbiyeti olup, çocuğun doğduğu andaki tabiiyet değildir. Eğer, bu, doğum anındaki tabiiyette de şamil olsaydı kanun vazın bunu sarîh olarak ifade ederdi. Toprak esasına göre ve 4 üncü maddeye müsteniden Türk tabiiyetini iktisap eden bir şahsın başka bir devlet tâbiyetini iktisap etmek istemesi takdirinde, müsaade ile Türk tâbiyetinden çıkma yoluna müracaat etmesi zaruridir.

4 üncü maddede derpiş edilen opsiyon hakkının istimâli ekseri ahvalde çifte tâbiyet durumuna nihayet verir. Çünkü, kan esasını kabul eden bir devlet tâbiyetinde olan şahısların Türkiye'de doğan çocukları ana babalarına teb'an o devletin tâbiyetini iktisap edeceğinden ve Türk hukukuna göre de, toprak esasına tevfikân Türk tâbiyetinde olacaklarından çifte tâbiyete mâliktirler. Görülüyor ki, opsiyon hakkının kullanılması, Türk tâbiyetinin otomatik olarak ziyânı intaç edeceğinden normal bir vaziyet olan çifte tâbiyet haline son vermektedir. I

§ 2 — Rücû hakkı

Türk Vatandaşlığı Kanununun 13 üncü maddesi şu hükmü ihtiva etmektedir: Türklerle evlenen yabancı kadınlar Türk olurlar. Yabancı ile evlenen Türk kadınları Türk kalırlar.

Evlenme ile tâbiyeti değişmiş olan sabık ecebî kadınlar, Türk kocalarından her hangi bir sebeple evlilik halinin zevâliyle ayrıldıkları tarihten üç sene zarfında tâbiyet asliyelerine rücû hakkını haizdirler.

Yukarıya metnini aynen çıkarmış olduğumuz 13 üncü maddenin son fıkrası hükmünden istihraç edileceği yeçhile, yabancı kadınlar Türklerle evlendikleri takdirde Türk tâbiyetini iktisap etmiş olmakla beraber evliliğin zevâli halinde rücû haklarını kullanarak tâbiyeti asliyelerine dönebileceklerdir.

Burada bir noktaya ehemmiyetle temas etmeliyiz. Kanunda tâbiyeti asliyesine rücû bahis mevzuudur. Kanaatımızca, burada bir zühul olmalıdır. Bundan maksud olan kadının aslı tâbiyeti değil, evlenmekle kaybetği tâbiyettir. Bu da, aslı olabileceği gibi müktesep tâbiyet de olabilir.

Metinde, Türkle evlenmekle Türk tâbiyeti iktisap eden sabık ecnebi kadının aslı tâbiyetine dönebilmesi için mutlaka rücu hakkını kullanması sarih olarak gösterilmekte olmasına nazaran, evlenme butlan sebebiyle ortadan kalksa ve kadın suiniyetli olsa bile hüküm böyledir. Başka bir tâbirle, butlan kararının iktisap kat'iyet eylemesi ile kadın otomatik olarak Türk tâbiyetini kaybetmiş sayılamaz (1).

Türkle evlenen yabancı kadın evlenme akdinin yapıldığı anda tâbiyet siz idi ise, bunun rücu hakkını kullanması mevzubahis değildir. Çünkü, evlenmeden evvel bir tâbiyeti mevcut değildi ki o tabiiyete rücu edebilsin.

Rücu hakkı da, opsiyon hakkında olduğu gibi bir müddetle mukayyedir. Vatandaşlık Kanunumuz bu müddeti 3 sene olarak tesbit etmiştir ki müddetin mebdai evlilik birliğinin zevâlidir. Evlilik birliği fesih, iptâl ve boğanma suretiyle nihayete ermişse, müddet, bu hususlara mütedair hükümlerin iktisabı katiyet eylediği tarihten itibaren başlayacaktır. Sabık ecnebi kadın, bu müddet zarfında hakkını kullanmadığı veya kullanmadığı takdirde, bu tarık ile Türk tâbiyetini kaybedebilmesi mümkün değildir. Bundan evvelki paragrafta da tebarüz ettirmiş olduğumuz veçhile, müsaadei mahsusa ile tabiiyetten çıkmadan istifade edecektir.

Kadın, rücu hakkını ancak evlenmek suretiyle kaybetmiş olduğu tabiiyet için kullanabilir. Başka bir devlet tâbiyetini iktisap etmek istediği takdirde yine müsaadei mahsusa ile Türk tâbiyetinden çıkma yolundan istifade etmek zaruretindedir.

Sabık ecnebi kadının opsiyon hakkını kullanması kadın evlenmekle tâbiyetinin değişmeyeceğini kabul eden bir devlete mensup idiye çifte tâbiyet durumuna son verir; bazen de, evlenmekle kadının tâbiyetinin değişeceğini kabul etmekle beraber rücu imkân vermiyen bir devlete mensup olması halinde, tâbiyetsizliğin doğumuna sebebiyet verebilir. Bu itibarla dikkatli davranmak ve kadının haymatlos olmasına mani olmak yerinde olur.

§ 3 — Müsaadei mahsusa ile Türk tâbiyetinden çıkma

Türk Vatandaşlığı Kanununun 7 inci maddesine nazaran, Türk vatandaşlığından çıkma müsaadei mahsusa istihsaline mütevakıftır. İşbu müsaade, vatandaşlıktan çıkacak olan şahsın Dahiliye Vekâletine mür-

(1) Aynı fikir, Ahmet Samim Gönensay, Medeni Hukuk İstanbul 1937, C. II, s. 70, Esat Arsebük, Medeni Hukuk, Ankara 1938, C. II, s. 656. Şakır Berkî, Türk Hukukunda Evlenmenin tabiiyete tesiri ve evliliğin zevalinde kadının tâbiyeti (A.d. Der. 1948, sayı: 5, s. 560).

caati ve İcra Vekilleri Heyetinin kararıyle istihsal olunabilir. Askerî hizmeti muvazzafasını ifa etmeyenlere bu müsaade verilemez.

Görülüyor ki bu madde hükmü, bir Türkün vatandaşlıktan çıkabilmesini bir takım şartların tahakkukuna tabi kılmaktadır.

Evvelâ Vatandaşlıktan çıkmak isteyen şahsın ehliyeti haiz olması lâzımgelir. 7 inci maddede ehliyet meselesi sarih olarak gösterilmemiş olmakla beraber, askeri hizmet-i muvazzafadan bahsedilmekte olmasına ve reşid olmyanların askerlik hizmetini yapmaları imkânsız bulunmasına nazaran, şahsın reşid olması lâzım geldiği kolayca anlaşılır.

Saniyen - şahsın muvazzaf askerlik hizmetini ifa etmesi de lâzımdır. Bu şart, devletin bekası hakkına taalluk eder. Ferd, askerî hizmeti muvazzafasından evvel tâbiyetini değiştirmek hakkını haiz olsaydı, tâbiyet değiştirme, askerlikten kaçmanın bir yolu olurdu.

Salisen - yukarıdaki şartların tahakkuk etmesi kâfi değildir. Şahsın tâbiyetten çıkmak istediğini Dahiliye Vekâletine bildirmesi lâzımgelir. Nihayet, İcra Vekilleri Heyeti kararının inzımam etmiş olması iktiza eyler. Hükümet, müsaade etmediği takdirde, şahsın iradesinin bir rolü yoktur. Hükümet bu müsaadeyi verirken şahsın tâbiyetsiz olmamasına dikkat etmelidir. Başka bir devlet tâbiyetini alamıyacak durumda ise, müsaadeyi vermemelidir. Netekim, 7 inci maddede bu hususta açık bir hüküm mevcut değilse de, 14 üncü maddeden bunu çıkarmak mümkündür. Şöyle ki: bu maddede, hükümetin müsaadei mahsusası ile ecnebî bir devlet tâbiyetine giren Türkler... denilmekte olmasına nazaran, müsaadenin yabancı bir devlet tâbiyetine girmek şartıyla olması icabeder.

§ 4 — Vatandaşlıktan ıskat

Türk vatandaşlığı kanunu bazı hallerde cezaî olarak bir Türkün tâbiyetten ıskat edilebileceğini kabul eylemektedir. Mezkûr kanunun 9, 10, ve 11 inci maddeleri tâbiyetten ıskatı mucip sebepleri tahdidî olarak tesbit eylemektedir. Bu maddelerin ihtiva ettikleri hükümler üzerinde dikkatle durulduğu zaman, ıskat sebeplerinden bir kısmının hem anasil Türk olanlar, yani doğumla Türk tâbiyetini iktisap edenler, hem de sonradan Türk tâbiyetini ihraz eden sabık Ecnebiler hakkında mevzuubahs olduğu görülür. Bir kısım ıskat sebepleri ise, münhasıran sonradan, Türk tâbiyetini iktisap eden sabık yabancılar hakkında tatbik olunmaktadır.

Kanunda derpiş edilen bu tefriki gözönünde buhundurarak ıskat sebeplerinin nelerden ibaret olduğunu kısaca belirtmek, faideden hâli olmaz.

1 — An asil Türk olanlarla sonradan Türk tâbiyetini iktisap edenler hakkındaki ıskat sebepleri.

An asil Türk olanlarla sonradan Türk tâbiyetini iktisap edenler hakkındaki iskat sebeplerine mütedair hükümler vatandaşlık kanununun 9 ve 18 inci maddelerinde yer almaktadır. Bu sebepler şunlardır :

Şöyle ki:

A — Müsaadei mahsusa almaksızın yabancı bir devlet tâbiyetine kendi arzusu ile girmek.

B — Yabancı bir devlet ordusunda bilihtiyar askerlik hizmetini ifa etmek.

C — Yabancı bir devletin askerlikten gayri bir hizmetini deruhte etmek, hizmetin terki için verilen emre itaat etmemek.

D — Türkiye ile muharip bir devletin hizmetinde bilâ mezuniyet devam etmek.

E — 5 sene zarfında Konsolosluga müracaatla kendisini teşcil ettirmemek.

F — Askerî sebepler dolayısıyla iskat: bu sebepler askerî mahiyette olup müteaddittir. 10. maddeye göre, Türkiye'nin seferberlik ilân ettiği zamanda mecburî askerlik hizmetlerini ifa için vesaiti lâzime ile vaki olacak resmî dâvete bilâ mazeret icabet etmeyenler ve mürettep kıt'alarına sevkleri esnasında veya bir kıt'aya iltihaktan sonra firarla kanuni mehil zarfında avdet etmeyenlerden memaliki ecnebiyeye kaçtıkları anlaşılıp da hilâfını ispat edemeyen ve mezuniyet ve tebdilhava veya memuriyet suretiyle Türkiye haricine azimet ettikleri müddet hitamında bilâ mazeret avdet etmiyerek firarî hükmünde kalan askerî rütbe sahipleriyle mensubin ve mükellefin-i askeriye.

II — Sonradan Türk tâbiyetini iktisap edenlere münhasır iskat.

Türk Vatandaşlığı kanununun 11 inci maddesi mucibince sonradan Türk tâbiyetini iktisap edenler, şu sebepler altında Türk tâbiyetinden iskat edilebilirler.

A — Türkiye Cumhuriyetinin dahilî ve haricî emniyetine mugayir ef'al ve harekâta tasaddi etmek.

B — Askerlik hakkındaki kanunların emrettiği mükellefiyetleri ifa etmemek.

Yukarıda zikr ve izah olunan ve Türk vatandaşlarının tâbiyetten ıskatını mucip olan sebeplerin mücerred mevcudiyeti, iskat için kâfi değildir. Vekiller Heyetinin iskata karar vermesi lâzımgelir.

İskat sebepleri arasında cezayı müstelzim olan haller de vardır. Böyle bir sebep dolayısıyla bir Türkün iskatına karar vermeden evvel cezasını çekmiş olup olmadığına vakfeylemek lâzımgelir.

B ö l ü m II

Tâbiyet ziyamın hukukî hüküm ve neticeleri

Türk vatandaşlığının ziyamı mucip olan hallerin tevliq ettiği hukukî hüküm ve neticeler bazı nadir müşâbehetler müstesna farklı olduğundan mevzuu hepsine şâmil olmak üzere tetkik eylemek imkânsızlığı âşikârdır. Bu sebebe mebni, hepsinin ne gibi hüküm ve neticeler tevliq edeceğini ayrı ayrı incelemek yerinde olacaktır.

§ 1 — Hıyar hakkının hüküm ve neticeleri.

1 — Hıyar hakkını kullanan şahsın karısının tâbiyeti.

Vatandaşlık kanununda hıyar hakkını kullanan şahsın karısı varsa Türk tâbiyetinin ziyamı, onun tâbiyetine tesir edip etmiyeceğine dair bir hüküm mevcut değildir. Kanunun sükûtunu, hıyar hakkının ferdi bir netice tevliq edeceği şeklinde tefsiri lâzımgelir.

II — Hıyar hakkını kullanan şahsın çocuklarının tâbiyeti:

Hıyar hakkını kullanan şahsın çocuklarının tâbiyetlerinin müteessir olup olmayacağına dair de kanunda bir sarahat mevcut değildir. Bunu da, çocukların tâbiyetlerinin değişmiyeceği suretinde tefsir etmek hata olmaz.

III — Türkiye'yi terk, ikametgâhı nakil ve malları tasfiye.

Türk vatandaşlığı kanununun 4 üncü maddesinde hıyar hakkını kullananlar hakkında mezkûr kanunun 8 inci maddesi hükmünün tatbik edileceği yazılıdır. İşbu maddeye nazaran, ecnebî tâbiyetine girmek için müsaadei mahsusa istihsal etmiş olan Türkler, müsaade tarihinden itibaren bir sene zarfında Türkiye'yi terke ikametgâh ve merkez muamelelerini Türkiye haricine nakle ve mallarını tasfiyeye mecburdurlar. Bu müddet zarfında Türkiye'yi terk ve mallarını tasfiye etmemiş olanlar hudut haricine çıkarılarak tasfiye muamelesi hükümet tarafından yapılır.

Bu madde hükmü de gösteriyor ki, hıyar hakkını kullananlara Türk tâbiyetinden müsaadei mahsusa ile çıkmış olanlar gibi bir takım mükellefiyetler tahmil edilmiş bulunmaktadır. Bunlar Türkiye'yi terketmek zorundadırlar. Bundan başka, ikametgâh ve merkez muamelelerini Türkiye haricine nakledeceklerdir. Türkiye'de ikametgâh sahibi olamazlar. Bunların malları yarsâ bunları da tasfiye etmek mecburiyetindedirler. Bütün bu muameleler, kanunun tayin etmiş olduğu bir senelik müddet zarfında

yapılmak icabeder. Müddetin başlangıcı hıyar hakkının kullanıldığı tarihtir. Bu müddet içerisinde Türkiye'yi terketmeyecek olurlarsa hudut haricine çıkarılacaklar malların tasfiyesi de hükümet tarafından yapılacaktır.

Kanunen muayyen müddet içerisinde tasfiye muamelesi bizzat hıyar hakkını kullanan şahıs tarafından yapılabileceği gibi vekili tarafından da yapılabilir. Bu müddetin inkızasından sonra tasfiye selâhiyeti hükümete ait olduğundan tasfiyenin vekil tarafından yapılmasına imkân olmamak lâzımgelir.

IV — Yeniden Türkiye'ye avdet.

Türk Vatandaşlığı kanununun 8 inci maddesinin son fıkrası şöyledir: Bu gibilerden Türkiye'ye avdet etmek isteyenlere, müracaat vaki olan konsoloslukların raporu üzerine bir defaya mahsus olmak ve üç ayı tecavüz etmemek üzere İcra Vekilleri Heyeti tarafından müsaade olunabilir.

Vatandaşlık kanununun bu hükmü, 23 Mart 1950 tarihli ve 5654 numaralı Pasaport kanununa bir madde eklenmesine dair kanunun ek maddesiyle değiştirilmiştir.

Bu ek madde mucibince, her ne suretle olursa olsun vatandaşlık sıfatı sakıt olmuş bulunup da turist olarak gelmek isteyenlerden mahzur görülmeyenlerin turist sıfatıyla yılda en çok dört ay kalabilmek üzere Türkiye'ye gelmelerine müsaade edilebilir.

Böylece, hıyar hakkını kullanan şahıslarda her sene Türkiye'ye gelmek ve yurdumuzda dört ay kalabilmek imkânına maliktirler.

V — Hıyar hakkını kullananların yeniden Türk tâbiyetini iktisap etmeleri.

Hıyar hakkını kullanan şahısların yeniden Türk tâbiyetini iktisap edemeyeceklerine dair kanunda bir hüküm mevcut değildir. Binaenaleyh, bunlar da sair yabancılar gibi, Türk tâbiyetini iktisap etmek istedikleri takdirde, telsik müessesesinden istifade edeceklerdir. Bunlar hakkında, tabiiyetten müsaade ile çıkanlar hakkında mevzu-u müsait hükümler mevcut değildir. Bu hükümlerin nelerden ibaret olduğu, müsaadei mahsusa ile Türk tâbiyetinden çıkmanın neticeleri tetkik edilirken izah olunacaktır.

§ 2 — Rücu hakkının hüküm ve neticeleri

I — Sabık ecebî kadını çocuklarının tâbiyeti.

Sabık ecebî kadın rücu hakkını kullandığı takdirde, bunun reşid olmayan çocukları varsa bunların tâbiyetinde bir tebeddül husule gelecek mi, yani Türk tâbiyetinde olan bu çocuklar, Türk vatandaşlığını kaybedecekler midir?

Türk kocadan olan çocukların tâbiyetlerinin değişmesine imkân yoktur. Ancak, sabık ecnebî kadına teb'an Türk olan, yani sabık ecnebî kadının Türklerle evlenmesi neticesinde ona tâbi olarak Türk vatandaşlığını iktisap etmiş bulunan çocukların, Türk tâbiyetini kaybetmeleri mantıklı olur. Çünkü bu çocuklar, evlenme akdi neticesinde Türk olmuşlardır. Evlilik birliğinin infisahı, iktisap ettikleri tâbiyete bu sebepten dolayı tesir etmelidir. (1)

II — İkametgâhın yabancı memlekete nakli.

Rücu hakkını kullanarak aslı tâbiyetine rücu eden sabık kadına vatandaşlık kanunu bazı mükellefiyetler tahmil eylemektedir. Filhakika, 13 üncü maddenin son cümlesinde aynen şöyle denilmektedir: "Şu kadar ki ecnebiğe avdet etmek isteyen kadının Türk babadan çocuğu mevcut değilse, ikametgâhını yabancı memlekete nakletmesi şarttır.

Bu hüküm de gösteriyor ki, rücu hakkının mücerret istimâli ikametgâhının Türkiye'den yabancı memlekete naklini mucip olacak mahiyette değildir. Eğer, kadının Türk kocasından çocuğu varsa, ikametgâhı ecnebî memlekete nakil mecburiyeti yoktur. Türk kocasından çocuğu olmadığı takdirde ikametgâhı nakletmekle mükelleftir.

III — Türkiye'ye avdet, malların tasfiyesi:

Türk kocadan çocuğu olmayan kadının, ikametgâhını ecnebî memlekete nakledeceğini kanun tasrih etmekle beraber, tekrar Türkiye'ye gelip gelemeyeceği, ikametgâhını ne vakte kadar nakledeceği ve mallarının tasfiyesi hakkında hiç bir sarahati ihtiva etmemektedir.

İkametgâhın yabancı memlekete nakli mecburî kılınmış ve ikametgâh da yerleşmek niyetiyle oturulan yer olmasına nazaran, aslı tâbiyetine rücu ve ikametgâhını yabancı memlekete nakleden kadının muvakkat bir zaman için Türkiye'ye gelmesine mâni mevcut değildir.

İkametgâh nakli müddetinin tayini hususu, hükümetin takdirine bağlı bir keyfiyet olup 8 inci madde hükmünün kıyasen tatbiki kanatımızca doğru değildir. (2)

Türk vatandaşlığı kanunu, rücu hakkını kullanan kadınların mallarının tasfiyesi hususunda bir hüküm sevk etmemekte olmasına nazaran burada da 8 inci madde hükümlerinin kıyas yoluyla tatbiki muvafık olmak lâzımgelir (3).

(1) Muammer Raşid Seviğ, age. 2. Bası, c. I, s. 97

(2) Aynı fikir: Muammer Raşid Seviğ, age. 2. Bası, C. I, s. 81,

Aksi fikir: Mustafa Reşit Belgesay, age. s. 37.

(3) Aynı fikir: Muammer Raşid Seviğ, age. 2. Bası, C. I, s. 81,

IV — Yeniden Türk tâbiyetini iktisap.

Vatandaşlık kanunu, hıyar hakkını kullanan kadınların yeniden Türk tâbiyetini iktisap edip edemeyeceklerine dair bir hüküm sevk etmemektedir. Bunların yeniden Türk tâbiyetini iktisap edemeyeceklerine dair kanunda bir mani mevcut olmadığına göre, diğer yabancılar gibi, kanunda derpiş edilen usullerle Türk tâbiyetini iktisap edebileceklerdir.

§ 3 — Müsaadei mahsusa ile Türk tâbiyetinden çıkmanın hüküm ve neticeleri

I — Vatandaşlıktan çıkmanın karısının tâbiyeti.

Müsaadei mahsusa ile Türk tâbiyetinden çıkan bir şahsın karısı varsa, Türk tâbiyetinin ziyayı karının tâbiyetinde tebeddülü mucip olacaktır mıdır?

Kanunumuzda, bu hususa dair bir hüküm mevcut değildir. Binaenaleyh, karı, kocasının Türk tâbiyetinden çıkmış olmasına rağmen, haiz olduğu Türk tâbiyetini muhafaza da devam edecektir.

II — Vatandaşlıktan çıkmanın çocuklarının tâbiyeti.

Türk tâbiyetinden çıkan kimsenin reşid olmıyan çocukları varsa, bunların baba ve dul analarına teb'an Türk tâbiyetini kaybedecekleri düşünülebilir. Bu mülâhaza, telsikte vazedilen hükme uygun ise de vatandaşlık kanununun böyle bir tefsir tarzına müsait olduğu iddia edilemez. Zira, bu hüküm, çocukların Türk tâbiyetini iktisapları halinde kabul edilmiş bir hâl sureti olup, kanunda sarahat olmaması bakımından, bu hükmün Türk tâbiyetinin ziyanda carî olması mümkün değildir. Netekim, Türk Vatandaşlığı Kanununun 14 üncü maddesi de bu noktayı teyid eder mahiyette bir hüküm sevk etmektedir. Bu maddeye nazaran, hükümetin müsaadei mahsusası ile ecnebî bir devlet tâbiyetine giren Türkler, müracaat ettikleri takdirde ikamet şartına tabi olmaksızın İcra Vekilleri Heyeti kararı ile tekrar Türk vatandaşlığını iktisap edebilir. Müsaade ile ecnebî tâbiyetine girenlerin ve vatandaşlıktan işbu kanun mucibince iskat edilmiş olanların evladları, ikamet şartına tabi olmaksızın Türk vatandaşlığını talep ve İcra Vekilleri Heyeti kararıyla iktisap edebilir.

Kanun vazı 2. fıkrada "tekrar" kelimesini kullanmadığına göre, Türk tâbiyetini talep etmek hakkını haiz olan çocukların, şahsın müsaadeden sonra doğan çocukları olduğu kolaylıkla anlaşılabilir.

III — Türkiye'yi terk, ikametgâhı nakil ve malları tasfiye.

Türk tâbiyetinden müsaadei mahsusa ile çıkanlar, hıyar hakkını kullananlar gibi Türkiye'yi terk, ikametgâhlarını Türkiye haricine nakil ve

mallarını tasfiyeye mecburdurlar. Bütün bunlar müsaade tarihinden itibaren bir sene zarfında olmak lâzımgelir. Bu müddet zarfında memleketi terketmeyen ve mallarını tasfiye eylemeyenler, memleketten tardedilir ve malları hükümet tarafından tasfiye olunur.

IV — Yeniden Türkiye'ye avdet.

Müsaade ile Türk tâbiyetinden çıkanlar, 23 Mart 1950 tarihli ve 5654 sayılı pasaport kanununa bir madde eklenmesine dair olan kanunun ek maddesine tevfiikan turist sıfatıyla yılda en çok dört ay kalmak üzere Türkiye'ye gelebilirler.

V — Vatandaşlıktan çıkanların tekrar Türk tâbiyetini iktisabı.

Vatandaşlık kanununun 14 üncü maddesinin 1 inci fıkrasına göre, müsaadei mahsusa ile ecebî bir devlet tâbiyetine giren Türkler, müracaat ettikleri takdirde ikamet şartına tâbi olmaksızın İcra Vekilleri Heyeti kararı ile Türk vatandaşlığını iktisap edebilir.

Görülüyor ki, kanunumuz bu gibi şahısları Türk tâbiyetine alırken ikamet şartından muaf tutmaktadır. İkamet şartının ne sebeple arandığı ve kanun hükmüne nazaran bunların Türkiye'de ikamet etmeleri mümkün olmadığı gözönünde tutulduğu takdirde, hükmün tamamen yerinde olduğu görülür.

VI — Vatandaşlıktan çıkanların çocuklarının Türk tâbiyetini iktisabı.

Vatandaşlık kanununun 14 üncü maddesinin 2 inci fıkrasına göre, müsaade ile ecebî tâbiyetine girenlerin ve vatandaşlıktan işbu kanun mucibince iskat edilmiş olanların evladları ikamet şartına tabi olmaksızın Türk vatandaşlığını talep ve İcra Vekilleri Heyeti kararı ile iktisap edebilirler.

Demek oluyor ki, müsaadei mahsusadan sonra doğan çocuklar da talep ettikleri takdirde ikamet şartına tabi olmaksızın telsik yoluyla Türk tâbiyetini iktisap edebileceklerdir.

Bunların ikamet şartından muaf tutulmuş olması, kendilerine kolaylık göstermek gayesine matuftur.

§ 4 — Tâbiyetten iskatın hüküm ve neticeleri

I — İskat edilen şahsın karısının tâbiyeti.

İskat, İskat edilmiş olan şahsın karısının tâbiyetine tesir etmez. Çünkü, iskat müessesesi cezaî bir mahiyet arzeder. Bu itibarla, iskat karının tâbiyetinin tebeddül edeceğini kabul etmek, iskatın hukukî mahiyetine aykırı düşer.

II — İskat edilen şahsın çocuklarının tâbiyeti.

Yukarıda dermeyan edilen mücip sebep, iskatın, iskat edilen şahsın

çocuklarının tâbiyetleri üzerine tesir etmesine manidir. Çocuklar, haiz oldukları Türk tâbiyetini muhafazada devam edeceklerdir.

III — Memleket haricine tard ve malların tasfiyesi.

Vatandaşlık kanununun 12 inci maddesi hükmüne nazaran, vatandaşlıktan iskat edilenler memleket dahilinde buldukları takdirde Türkiye haricine çıkarılırlar. Alelumum vatandaşlıktan iskat edilenlerin Türkiye'ye avdetleri memnudur. Bunların malları hükümetçe tasfiye olunur.

Bu madde hükmünden anlaşılıyor ki, Türk tâbiyetinden iskat edilmiş olanlar, eğer Türkiye dahilinde bulunuyorlarsa, Türkiye haricine çıkarılırlar. Bunlar Türkiye'de ikamet etmek hakkını haiz değildirlar. Türkiye'de mukim iseler derhal hudut harici edileceklerdir. Türk tâbiyetinden iskat edilmiş olanların Türkiye'de malları varsa, bunların tasfiyesi icabeder. Burada tasfiye selâhiyeti doğrudan doğruya hükümete verilmiş tir. Halbuik, müsaadei mahsusa ile Türk tâbiyetinden çıkmada bir senelik müddet içerisinde vaki olmak kayıt ve şartıyla selâhiyet tâbiyetten çıkmış olan şahsa aittir.

Burada ehemmiyetli bir nokta var ki buna temas etmek yerinde olacaktır. Acaba, malların tasfiyesi, iskat edilmiş olan şahsın vekili marifetiyle yapılabilir mi?

Prof. Mustafa Reşid Belgesay bunu mümkün görmekte ve ezümle şöyle demektedir: “vatandaşlıktan iskat olunanların vekilleri vasıtasıyla mallarını tasfiye edebileceklerine dair kanunda bir sarahat yoktur. Bize göre, bu şekilde tasfiyenin kabul edilmemesi için hiç bir sebep yoktur. (1)

Biz sayın Profesörün noktai nazarına iştirâk edememekteyiz. Çünkü, iskatta tasfiye selâhiyeti münhasıran hükümete tanınmış bulunuyor. Bunun tabii neticesi, iskat olunan şahsın vekilinin tasfiye işine müdahale edememesidir.

IV — Türkiye'ye avdet.

Vatandaşlık kanununun biraz evvel metnini aynen çıkardığımız 12 inci maddesi hükmünde vatandaşlıktan iskat edilmiş olan sabık Türk teb'asının Türkiye'ye avdetleri mümkün değildir. Ancak bu madde hükmü Pasaport Kanununa bir madde eklenmesine dair olan ve yukarıda da bilmünasebe bahis mevzuu edilen kanunun ek maddesiyle tâdil edilmiş bulunmaktadır. Bu gibi kimseler de senede dört ay turist olarak Türkiye'ye gelebileceklerdir.

V — Vatandaşlıktan iskat edilenlerin tekrar Türk tâbiyetini iktisap edebilip edemeyecekleri.

(1) Mustafa Reşid Belgesay, age. s 34.

Vatandaşlık kanununun hükümetin müsaadei mahsusası ile ecnebi bir devlet tâbiyetine giren Türkler müracaat ettikleri takdirde ikamet şartına tâbi olmaksızın İcra Vekilleri Heyeti kararı ile tekrar Türk vatandaşlığını iktisap edebilirler, diyen 14. maddesi hükmünden de anlaşıldığı üzere, yalnız müsaadei mahsusa alarak Türk tâbiyetinden çıkan kimseler Türk tâbiyetini tekrar iktisap edebilecekler, Türk vatandaşlığından iskat edilenler böyle bir haktan istifade edemeyeceklerdir, Hatta, Türk tâbiyetinden iskat edilmiş olan şahıs kadın ise evlenmekle Türk tâbiyetini iktisap edip edemeyeceği bir mesele teşkil eder. Kanaatımızca, 13 üncü maddede mutlak olarak yabancı tâbiyetinde bulunan kadınların Türklerle evlenmeleri halinde Türk tâbiyetini iktisap edecekleri tasrih edilmiş ve iskat olunan sabık Türk kadınları hakkında istisnai bir hüküm mevcut bulunmamış ve yabancıların Türkiye'de ikamet ve seyahatleri hakkındaki yeni kanuna eski kanunun, bu kanun mucibince sınırdışı edilmiş olan veya umumî hükümlere göre Türk vatandaşlığını kaybetmiş bulunan ecnebi kadınlarla, sınırdışı edilmesine veya vatandaşlıktan iskatına evlenme muamelesinin tekemmülünden evvel karar verilen kadınlar, Türk Vatandaşlığı Kanununun 13 üncü maddesi ile ecnebi kadınlara bahşedilen haktan istifade edemeyeceklerine dair olan hükmünün alınmamış olması bunların evlenmekle Türk tâbiyetini alacaklarına delâlet eder mahiyettedir.

VI — Vatandaşlıktan iskat edilenlerin çocuklarının tâbiyeti.

Vatandaşlık kanununun 14 üncü maddesinin 2 inci fıkrasında şu hüküm mevcuttur: Vatandaşlıktan işbu kanun mucibince iskat edilmiş olanların evlatları ikamet şartına tabi olmaksızın Türk vatandaşlığını talep ve İcra Vekilleri Heyeti kararı ile iktisap edebilirler.

İskat müessesesi cezai bir mahiyet arzetyemekte olmasına nazaran, iskat, iskat edilen şahsın çocuklarının tâbiyeti üzerine müessir olamayacağı için, kanunda mevzuu bahis olan çocuklar, iskattan sonra doğan çocuklardır. Bu çocuklar, müsaadei mahsusa ile Türk tâbiyetinden çıkmanın çocukları gibi, ikamet şartı aranmaksızın tetsik yoliyle Türk tâbiyetini iktisap etmek hakkını haizdirler.

§ 5 — Tâbiyetten iskat kararlarının ref'i ve iskat kararların aleyhine kanunî yollara baş vurulabilip vurulamıyacağı

I — Tabiiyetten iskat kararlarının ref'i.

Hükümet, Türk tâbiyetinden iskat ettiği bir şahıs hakkında verilen iskat kararlarını kaldırmak selâhiyetine maliktir. İskat kararı kalktığı takdirde, şahıs otomatik olarak Türk tâbiyetini alacağından iskatin bu hüküm ve neticeleri kendiliğinden kalkar.

II — Tâbiyetten iskat kararları aleyhine kanunî yollara müracaat edilebilip edilemeyeceği.

Acaba hükümetin verdiği iskat kararları aleyhine Devlet Şûrasına müracaat ile bu kararların iptâli talep olunabilecek midir?

İskat, bir şahsı en mukaddes haklarından biri olan vatandaşlık hakkından mahrum eden bir müessese olmak itibariyle bunlar aleyhine Devlet Şûrasına müracaat edebilmek tâbiidir. Vatandaşlık kanununda yer alan iskat ihtilâfı mucip değilse de yabancı bir memlekette bulunup da Milli Mücadeleye iştirak etmeyen ve 21 Temmuz 1953 tarihinden 31 Mayıs 1927 tarihine kadar Türk vatandaşlığından iskatlarına Vekiller Heyetinin mezun kılındığına dair olan 1041 No. lu kanuna tevfikan ceryan eden muamelâtın mahiyeti büsbütün hususî ve fevkalâde olup muayyen bir zamana ve muayyen bir hadiseye taalluk etmesi mucip sebebine müsteniden Devlet Şûrası Dâva Daireleri Umumî Heyetinin 6 Birinci kânun 1938 tarihli kararı ile hükümet tasarrufu mahiyetinde görülerek kazâi mürakabeden azâde tutulduğu halde aynı mahiyetteki mesele hakkında Devlet Şûrası 5 inci dairesinin 6 ikinci teşrin 1939 tarihli kararı ile vazife dahilinde görülerek içtihadın tevhisî talep edilmiş Deavi Daireleri Umumî Heyeti 21 Mayıs 1943 tarihli kararında 1041 No. lu kanunun Vekiller Heyetine vermiş olduğu tâbiyetten iskat selâhiyetinin mahiyet itibariyle siyasî bir tasarruf olmayıp Devlet Şûrasının mürakabesine tabi idarî bir tasarruf bulunduğu hususunda içtihad istikrar bulmuş olduğundan içtihadın bu veçhile tevhidine karar verilmiştir.

LA PERTE DE LA NATIONALITE EN DROIT TURC

§ 1 — Modes de perte de la nationalité

La loi sur la nationalité du 28 mai 1928, qui est entrée en vigueur le 1er Janvier 1929, consacre les quatre modes de perte qui obéissent à des règles différentes. Ce sont: droit d'option, droit de la femme de recouvrer sa nationalité d'origine, acquisition d'une nationalité étrangère par l'autorisation spéciale du gouvernement et déchéance de la nationalité.

Nous allons les examiner successivement.

I — Droit d'option.

L'enfant qui est né en Turquie d'un Etranger y né lui-même à partir du 1er Janvier 1929 acquiert conformément à la règle du "jus soli" la nationalité turque (Art. 4).

La loi fait une exception à cette règle en disant que cette disposition ne s'applique pas aux enfants des ambassadeurs, des fonctionnaires et at-

tachés d'ambassade étranger, des consuls de carrière et des fonctionnaires des consulats étrangers possédant la nationalité de l'état dont ils relèvent. C'est là une consécration du principe de la courtoisie internationale.

La loi en question donne à l'enfant, qui a acquis "jure soli" la nationalité turque en vertu de l'article précité, la possibilité d'opter pour la nationalité de ses parents. Elle prescrit, en effet, que les enfants de cette catégorie peuvent dans les six mois qui suivent leur majorité d'après la loi turque, opter pour la nationalité de leur père ou de leur mère (Art. Al. 2). Nous pouvons tirer de cette disposition les conséquences suivantes :

Pour que l'exercice du droit d'option soit valable il faut

- 1 — qu'il ait lieu dans le délai fixé par la loi
- 2 — que l'enfant ait opté pour la nationalité de son père ou de sa mère.

II — Droit pour la femme de recouvrer sa nationalité d'origine.

La loi dont nous parlons admet également l'acquisition de la nationalité turque par mariage. Ce principe n'est cependant pas admis en cas de mariage d'une femme de la nationalité turque avec un Etranger. Aux termes de l'article 13 de la loi la femme étrangère épousant un sujet Turc devient Turque. La femme turque qui se marie avec un étranger ne perd pas la nationalité turque.

Notons que l'acquisition de la nationalité turque par mariage n'a pas un caractère absolu. Lorsque le mariage est dissous l'ex - étrangère a le droit de recouvrer sa nationalité originaire. L'article 13 est, en effet, ainsi conçu: La femme étrangère qui a perdu sa nationalité du fait de son mariage avec un Turc a le droit de faire retour à sa nationalité d'origine dans les 3 ans à partir de la date à laquelle le mariage est dissous pour quelque cause que ce soit.

III — Acquisition d'une nationalité étrangère par autorisation spéciale.

La loi attribue aux ressortissants Turcs le droit d'abandonner leur nationalité. Mais elle subordonne cet abandon à une autorisation spéciale du gouvernement. Sans cela l'abandon de la nationalité turque ne produit aucun effet juridique.

Conformément à l'article 7 les sujets Turcs qui veulent abandonner la nationalité de la République Turque sont obligés de solliciter l'autorisation du gouvernement par l'intermédiaire du ministère de l'intérieur. Cette autorisation leur est accordée par décision du Conseil des ministres. Elle ne peut être concédée qu'à celui qui a accompli son service militaire actif.

On voit clairement que la perte de la nationalité turque par autorisation est subordonnée à une double conditions:

- 1 — Décision du Conseil des ministres.
- 2 — Accomplissement du service militaire actif.

IV — Déchéance de la nationalité turque.

Notre loi admet la déchéance de la nationalité. Les causes qui l'entraînent peuvent être divisées en deux catégories.

1 — Causes de la déchéance concernant les Turcs de naissance et les ex-étrangers ayant acquis la nationalité turque.

Sont déchus de la nationalité:

a) Ceux qui adoptent volontairement une nationalité étrangère sans avoir obtenu l'autorisation spéciale du gouvernement.

b) Ceux qui prennent volontairement du service militaire dans une armée étrangère.

c) Ceux qui, étant entrés aux services autres que le service militaire dans un Etat étranger ne se conformèrent à l'ordre d'avoir à cesser dans le délai qui sera déterminé, le service qu'ils auront accepté. (Art. 9).

d) Ceux qui continueraient sans autorisation d'être au service de l'Etat se trouvant en guerre avec la Turquie.

e) Les militaires ainsi que tous ceux astreints au service militaire qui, sans aucun motif ne répondent à la convocation officielle pour accomplir leurs obligations militaires lorsque la République Turque a proclamé la mobilisation.

f) Ceux qui, envoyés à leur corps ou qui, après avoir rejoint leur corps, désertent et ne le rejoignent pas dans le délai légal, s'il est établi qu'il ne sont enfuis à l'étranger et qu'il ne peuvent pas prouver le contraire.

g) Ceux qui, ayant pris un congé ou étant envoyé en mission vont à l'étranger ne rejoignent pas sans motif dans le délai légal et sont considérés comme déserteurs.

h) Ceux qui, résidant en pays étranger ne se font pas enregistrer au consulat de Turquie pendant plus de 5 ans (Art. 11)

2 — Causes de la déchéances concernant exclusivement les ex-étrangers.

Sont déchus de la nationalité:

a) Ceux qui commettraient les actes contraires à la sécurité intérieure et extérieure de la République Turque.

b) Ceux qui n'accompliraient pas les obligations imposées par les lois sur le service militaire.

§ 2 — Effets de la perte de la nationalité

La Perte de la nationalité ne produit que des effets individuels. En d'autres termes, la perte de la nationalité des parents n'a aucune influence sur la nationalité de leurs enfants mineurs. Ceux-ci conservent la nationalité Turque.

La femme qui a fait retour à sa nationalité d'origine est tenue de transférer son domicile hors de Turquie si elle n'a pas d'enfants de son mari turc. Elle peut venir en Turquie, mais elle n'a pas le droit d'y établir un domicile.

Les personnes ayant exercé leur droit d'option pour la nationalité de leur mères ou de leurs pères ainsi que celles qui ont abandonné la nationalité turque par autorisation du gouvernement sont obligées de quitter la Turquie, de transférer hors de Turquie leur domicile et le centre de leurs opérations, de liquider leurs biens dans le délai d'une année à partir de la date à laquelle elles ont opté ou elles ont été autorisées à abandonner la nationalité turque.

Celles qui, dans le délai légal n'ont pas quitté la Turquie ni liquidé leurs biens sont expulsées de la Turquie et la liquidation sera faite par le gouvernement.

Les personnes en question peuvent venir en Turquie une fois par an et pour une durée ne dépassant pas 4 mois.

Les personnes déchues de la nationalité turque se trouvant dans le pays sont expulsées de la Turquie, leurs biens sont liquidés par le gouvernement. Elles peuvent entrer en Turquie une fois par an et pour une durée ne pouvant pas dépasser 4 mois.